Adomo Petrausko muziejaus masinės gamybos sieninių religinių paveikslų kolekcija. Uoginių kapinių koplyčios Kryžiaus kelio stotys[1]

Ieva Bobinaitė

Šio straipsnio objektas – dar menkai lietuvių istoriografijoje nagrinėti masinės gamybos XIX a. antrosios pusės–XX a. pirmosios pusės sieniniai religiniai paveikslai. Aprašoma jų sklaida tokiuose kraštuose kaip Vokietija, Prancūzija, taip pat trumpai pristatomas jų plitimo kontekstas Lietuvoje. Analizuojama Adomo Petrausko muziejuje saugoma tokių atvaizdų kolekcija, į ją žvelgiama ikonografinių siužetų aspektu, pristatomi retesni ir įdomesni paveikslai. Be to, kolekcijos medžiagą naudingai papildo ir Uoginių kapinių koplyčioje esančios Kryžiaus kelio stotys.

Kupiškio etnografinio muziejaus padalinys Adomo Petrausko muziejus – tai Uoginių kaime (Kupiškio r.) įsikūrusi sodyba, kurioje saugoma daugiau kaip 5 000 įvairaus pobūdžio eksponatų, surinktų muziejaus įkūrėjo[2] iš Kupiškio apylinkių gyventojų. Tarp gamtos sukurtų grožybių ar įvairių praeitį liudijančių buities rakandų šioje įstaigoje taip pat saugoma ir reikšminga masinės gamybos sieninių religinių paveikslų kolekcija. Nors lietuvių mokslininkų darbuose skirtingo laikotarpio, taip pat ir XIX a. II p.–XX a. I p., religinės dailės tematika pastaraisiais dešimtmečiais buvo gausiai tyrinėta, masinės gamybos dailės, ypač grafikos, darbams dėmesio nebuvo skirta, nors ir pabrėžta šių paveikslų įtaka XX a. bažnytinei dailei. Tai, kad šis gana trapių popierinių objektų paveldas moksliškai neištirtas, neįvertintas, gali paspartinti jų nykimą arba sunaikinimą. Šios srities tyrimai Lietuvoje dar tik pradedami, todėl A. Petrausko kolekcija pasitelkta kaip šaltinis, siekiant daugiau sužinoti apie šį reiškinį mūsų šalyje.

Gausus spaustuvių ir leidyklų, įsikūrusių Vokietijoje, skaičius greičiausiai nulėmė šios šalies mokslininkų domėjimąsi grafiniais atvaizdais. Nors išsamiausi tyrimai, skirti šiai problematikai, buvo atlikti dar XX a. 7–9-ajį dešimtmečiais, tema dėmesio sulaukia iki šiol. Pavyzdžiui, kasmet leidžiamas straipsnių rinkinys „Bild, Druck, Papier“ („Paveikslas, spauda, popierius“)[3], kuriame publikuojamos su įvairiomis grafikos ir spaudos temomis susijusios mokslininkų įžvalgos. Tyrinėjimus tęsia vokiečių mokslininkai Hahn Waltraud[4], Wolfgangas Brückneris[5]. Analizuojant temą taip pat naudingi

[1] Straipsnis parengtas Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto paveldosaugos programos magistro darbo „XIX a. II pusės–XX a. pr. masinės gamybos sieniniai religiniai paveikslėliai. A. Petrausko muziejaus kolekcijos atvejis“ (Vilnius, 2013) pagrindu. Darbo vadovė dr. Dalia Klajumienė.

[2] Adomas Petrauskas (1914–2004) savo gyvenimą paskyrė etnografijos ir istorijos eksponatams rinkti. Savarankiškai įrengtą muziejų savo sodyboje atidarė 1969 m. Sukauptus eksponatus 1996 m. padovanojo Kupiškio rajono savivaldybei. Plačiau apie A. Petrauską žr. *Kupiškėnų enciklopedija*, Vilnius, 2012, t. II, p. 633.

[3] *Arbeitskreis Bild Druck Papier. Tagungsband Épinal 2011*, http://www.waxmann.com/index.php?id=buecher&no_cache=1&tx_p2waxmann_pi1[ober-kategorie]=OKA100028&tx_p2waxmann_pi1[unterkategorie]=UKA100149&tx_p2waxmann_pi1[buch]=BUC122959 [žiūrėta 2013 04 10].

[4] Hahn W. *Saint-Sulpice und die devotionale Bilderindustrie des 19. Jahrhunderts in Frankreich,* Würzburg, 1984; Hahn W. *Un objet religieux et sa pratique. Le chemin de croix „portatif“ aux XIXe et XXe siècles en France*, Paris, Les editions du Cerf, 2007.

[5] Brückner W. *Elfenreigen Hochzeitstraum. Die Öldruckfabrikation 1880–1940*, Köln, 1974; Brückner W. Kunst und Konsum: Massenbilderforschung, *Veröffentlichungen zur Volkskunde und Kulturgeschichte 82*, Würzburg, 2000, p. 189–201.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Christa Pieske[6], Bruno Langnerio[7], Erdmute's Nieke's[8] darbai. Pastarųjų autorių veikalai supažindina tiek su masinės gamybos paveikslų terminija bei klasifikacija, tiek su pramoninės produkcijos pradžia, atvaizdų rūšimis, jų atlikimo technikomis.

Minėti veikalai taip pat plačiai supažindina su masinės gamybos grafikos klestėjimo laikotarpiu, įvairiomis spaudos technikomis, jų istorija. Tyrimų tekstus papildo aptariamų spaudinių iliustracijos, kurių dalis tapo labai vertinga priemone analizuojant A. Petrausko muziejuje saugomą kolekciją, aiškinantis jos paveikslų kilmę, sukūrimo datą, pirmavaizdžius. Nors didžiojoje dalyje šių knygų kalbama apie tą patį reiškinį, tačiau išskiriami skirtingi jo aspektai. Pavyzdžiui, W. Brücknerio knyga „Elfenreigen, Hochzeitstraum: Die Öldruckfabrikation 1880–1940" („Elfų ratelis, vestuvių svajonė: oleodrukų gamyba 1880–1940") itin svarbi dėl jos prieduose pateikiamų Vokietijoje veikusių spaustuvių ir leidyklų ženklų, signatūrų, kuriomis būdavo žymimi paveikslai, užuot rašius visą spaustuvės ar leidyklos pavadinimą. Mokslininko B. Langnerio knyga „Evangelische Bilderwelt" („Evangelinis paveikslų pasaulis") svarbi dėl teiginių, kad sieniniai religiniai paveikslai sklido ne vien katalikiškoje, bet ir protestantiškoje aplinkoje. Tos pačios spaustuvės ir leidyklos spausdindavo atvaizdus, tinkamus abiem konfesijoms. Knygoje taip pat plačiai pristatomos kai kurios spaustuvės, jų veikla, spausdintų atvaizdų siužetai, jų išskirtinumai. Keletas veikalų išsiskiria tuo, kad pristato atskiras paveikslų grupes, gamintas skirtinguose regionuose. Prie tokių priskiriamos E. Nieke's „Religiöse Bilderbogen aus Neuruppin. Eine Untersuchung zur Frömmigkeit im 19. Jahrhundert" („Religinių paveikslų serijos Noirupine. XIX a. pamaldumo tyrimai") ir W. Hahno „Saint-Sulpice und die devotionale Bilderindustrie des 19. Jahrhunderts in Frankreich" („Šv. Sulpicijus ir devocinių paveikslų industrija Prancūzijoje XIX amžiuje") bei „Un objet religieux et sa pratique. Le chemin de croix „portatif" aux XIXe et XXe siècles en France" („Religinis objektas ir jo praktika. XIX–XX a. nešiojamos kryžiaus kelio stotys") darbai.

Prancūzų mokslininkų istoriografija šia tematika yra kur kas skurdesnė nei vokiečių. Joje daugiau dėmesio, kaip ir lietuvių autorių darbuose, skiriama grafikai iki XIX a. antrosios pusės, jos paplitimui ir tendencijoms skirtinguose kraštuose[9]. Šiek tiek medžiagos apie litografijų bei chromolitografijų spausdinimą galima rasti istoriko Dominique Lercho straipsnyje „L'historien et l'imagerie" („Istorikas ir paveikslai")[10].

Analizuojant A. Petrausko muziejaus masinės gamybos religinius sieninius paveikslus ir ypač jų ikonografiją, buvo naudingi Lietuvos dailėtyrininkių Skirmantės Smilingytės-Žeimienės, Astos

[6] Pieske Ch. *Bilder für jedermann. Wandbilddrucke 1840–1940*, München, 1988.

[7] Langner B. *Evangelische Bilderwelt. Druckgraphik zwischen 1850 und 1950*, Bad Winscheim, 1992.

[8] Nieke E. *Religiöse Bilderbogen aus Neuruppin. Eine Untersuchung zur Frömmigkeit im 19. Jahrhundert*, Frankfurt am Main, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2008.

[9] Van Heurck Em., Boekenoogen G. J. *L'imagerie populaire des Pays-Bas*, Paris, 1930; Bertarelli A. *L'imagerie populaire italienne*, Paris, 1929.

[10] Lerch D. *L'historien et l'imagerie*, prieiga internete: http://www.histoireaisne.fr/memoires_numerises/chapitres/tome_32/Tome_032_page_167.pdf. [Žiūrėta 2013 04 30.]

[11] Smilingytė-Žeimienė S. XX a. pradžios bažnytinių reikmenų dirbtuvių apžvalga, *Kultūros istorijos tyrinėjimai*, Vilnius, 1998, t. IV, p. 199–229; Smilingytė-Žeimienė S. Švento Luko cechas Kaune 1923–1932 metais, *Kultūros istorijos tyrinėjimai*, Vilnius, 1999, t. 5, p. 362–376; Smilingytė-Žeimienė S. Jėzaus kulto raiška XX a. I pusės Lietuvos religinėje dailėje, *Menotyra*, Vilnius, 2003, nr. 3, p. 16–23; Smilingytė-Žeimienė S. *Lietuvos bažnyčių dailė: XX amžiaus I pusė*, Vilnius, 2009; Giniūnienė A. Kryžiaus kelias XVIII a. II pusės–XIX a. grafikoje, *Menotyra*, Vilnius, 2008, nr. 3, p. 8–22; Giniūnienė A. *Kryžiaus kelias Lietuvoje XVIII a. antroje pusėje–XX a. pradžioje. Sklaida ir raiška*, Vilnius, 2013; Urbonienė S. Išganytojo atvaizdas XIX a. pab.–XX a. I pusės valstiečių namų aplinkoje, *Pamaldumas išganytojui Lietuvos kultūroje*, Vilnius, 2008, p. 277–300.

© VšĮ „Versmės" leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Giniūnienės, Skaidrės Urbonienės atlikti tyrimai[11]. Šių autorių darbuose daugiau dėmesio skiriama paveikslų ikonografijai, jos plitimo priežastims, plastinei analizei. Be to, S. Smilingytė-Žeimienė atskleidžia masinės gamybos reprodukcijos svarbą ir vaidmenį vietos dailininkų kūryboje. Diduma importuojamų reprodukcijų buvo XX a. pradžioje tapytų paveikslų pirmavaizdžiai.

Reikia pridurti, kad šio straipsnio autorė taip pat jau yra paskelbusi publikaciją apie religinius sieninius paveikslus, kuriame daugiausia dėmesio sutelkė į Europoje XIX–XX a. pr. veikusias tokių paveikslų leidyklas[12].

Ieškant A. Petrausko muziejuje esančių eksponatų analogų, medžiaga taip pat buvo renkama internetiniuose aukcionuose ar antikvarinių dirbinių pardavimo puslapiuose.

Masinės gamybos sieninių religinių paveikslų plitimas XIX–XX a. pr. Vokietijoje ir Prancūzijoje. Masinės gamybos sieniniai paveikslai pradėjo plisti ir ypač pasklido XIX–XX a. pirmojoje pusėje. Nors religiniai atvaizdai XIX a. nebuvo jokia naujiena: religinės grafikos tradicijos ištakos siekia dar XV a., tačiau aptariamu laikotarpiu jų gamyba tapo masinė, o sklaida apėmė visus socialinius sluoksnius. Tas laikotarpis pasižymėjo naujų technologijų kūrimu ir įvairove. Šalia vyravusių nedidelio formato devocinių paveikslėlių radosi daugybė didesnio formato sieninių paveikslų, o tai leidžia minėtą laikotarpį Vakarų Europoje vadinti sieninių paveikslų epocha.

Tokio pobūdžio atvaizdų suklestėjimas būtent XIX a. nulemtas įvairių religinių, politinių, ekonominių, socialinių, technologinių veiksnių. Ypač svarbūs – pramonės perversmas, kuris sąlygojo naujų technologijų kūrimąsi, bei XVIII a. pabaigoje įvykusi Didžioji Prancūzijos revoliucija, atnešusi lygybės idėją, troškimą visų socialinių sluoksnių atstovams mėgautis tais pačiais daiktais kaip ir aukštuomenė. Tai nulėmė reprodukcijų paklausos augimą. Masinių religinių paveikslų suklestėjimą sąlygojo tiek atpigusi tokio pobūdžio produkcija, tiek vis labiau skatinamas ir praktikuojamas asmeninis pamaldumas.

XIX a. pradžioje sieniniams paveikslams įsitvirtinti namų aplinkoje padėjo ir to meto mados tendencijos: namų sienas puošti įrėmintais įvairių siužetų atvaizdais tapo visuotine norma. Tai ypač išryškėjo, kai impozantiškus, masyviais baldais apstatytus imperinio stiliaus interjerus 1815–1848 m. ėmė keisti vidurinio sluoksnio miestiečių skonį labiau atitinkanti ir paveikslų gausa pasižyminti bydermejerio stiliaus gyvenamoji aplinka[13]. Vidurinius gyventojų sluoksnius tokie grafiniai paveikslai pasiekė per dailės draugijų organizuojamas parodas, o jose šalia to meto dailininkų darbų buvo pristatomi ir grafikos darbai bei jų autoriai[14].

Po truputį dėl išaugusios paklausos ir masinę gamybą supaprastinusių technologijos naujovių vartotojų daugėjo, reprodukcijos tapo prieinamos visiems gyventojų sluoksniams. Tokie atvaizdai imti laikyti būtina namų interjero detale. Prie masinės gamybos sieninių paveikslų plėtros prisidėjo reklaminiai skelbimai to meto spaudoje ir leidėjų sudaryti katalogai. Pastarieji dažnai tiesiog būdavo paliekami viešosiose

[12] Bobinaitė I. XIX–XX a. pradžios masinės gamybos sieninių religinių paveikslų technikos, leidybos centrai ir siužetai, *Kultūros paminklai*, Vilnius, 2013, t. XVIII, p. 116–128.

[13] Brückner W. *Elfenreigen Hochzeitstraum. Die Öldruckfabrikation 1880–1940*, Köln, 1974, p. 15.

[14] Pieske *Ch. Bilder für jedermann. Wandbilddrucke 1840–1940*, München, 1988, p. 25–27.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

vietose tikintis, kad kuo daugiau žmonių su jais susipažins. Sieniniai paveikslai plito ir kartu su spauda, kai užsisakius tam tikrus laikraščius, kalendorius ar knygas, jie buvo dovanojami kaip paskatinimas, premija[15].

XIX a. antojoje pusėje plėtėsi leidyklų tinklas, jos telkėsi ne tik keliuose didesniuose miestuose, bet plito ir po visą šalį. Ypač tai pastebima Vokietijoje, kur leidyklos veikė Berlyne, Vroclave (vok. k. *Breslau*), Drezdene, Frankfurte, Miunchene ir kt. Šalyje veikusių didesnių ir mažesnių leidyklų gausa ir konkurencija vertė tobulinti ir specializuotis vienos ar kelių technikų spaudos darbuose. Žinant tokį pasiskirstymą, pagal leidybos laiką ir paveikslo spaudos techniką neretai galima nustatyti ir leidėją. Prancūzijoje tuo metu visa leidybinė veikla buvo sukoncentruota skirtinguose Paryžiaus rajonuose[16]. Kaip didžiausios ir garsiausios Paryžiaus leidyklos, veikusios nuo 1845 m. iki pat XX a. vid. ir leidusios religinius paveikslus, išskiriamos „Bouasse–Lebel Fils Aíné“, „Bouasse Jeune“, „Schaefer“, „Boumard“, „Librairie de l'Art Catholique“. Tačiau ilgiausiai veikė „Turgis“ ir „Dopter“ leidyklos – beveik visą šimtmetį. Iš šių centrų paveikslai pasiekdavo ne tik vietinę rinką, bet ir kitus kraštus – Ispaniją, Rusiją bei Lenkiją, taip pat Skandinaviją[17].

Šio laikotarpio atvaizdai daugiausia buvo atliekami įvairiomis grafikos technikomis, tiek jau kelis šimtmečius naudojamomis (medžio ar vario raižiniais ir pan.), tiek ir naujomis, tik XIX a. besivystant technologijoms sukurtomis – galvanografijomis, fototipijomis ir kt. Tačiau daugiausia įtakos padarė ir plačiausiai išplito litografijos ir chromolitografijos (spalvotos litografijos). Šis plokščiosios spaudos būdas, pasižymintis dideliu atspaudų kiekiu bei mažomis sąnaudomis, atitiko tiek to meto visuomenės estetinius, tiek kainos lūkesčius.

Be grafikos technikomis atliktų darbų, XIX a. antrosios pusės gyventojų namus pasiekdavo ir siuvinėti, austi, klijuoti ant porceliano ar keramikos ir pan. paveikslai. Vokietijoje ypač plito *siuvinėti paveikslai* (vok. k. *Stickbilder*), pagaminti iš specialiai mechaniniu būdu tankiai perforuoto kartono, kitaip vadinamo *bristoliu*, ant kurio dažniausiai būdavo išsiuvinėjamas užrašas. Teksto dekorui ir jo perteikimui vaizdu būdavo naudojamos nedidelio formato chromolitografijos, džiovintos gėlės, figūrėlės iš štampuotos celiulioidinės medžiagos ar išsiuvinėti paveiksliukai[18]. Paryžiaus leidyklos išsiskyrė „karpiniais“ dekoruotomis chromolitografijomis arba litografijomis (pranc. k. *dévotes dentelles* arba *images dentelles*). XIX a. tokiais mechaniniu spaudimo būdu išgautais karpiniais buvo stengiamasi imituoti vienuolynuose rankomis meistriškai darytus karpinius. Šitokių karpinių imitacijų pradžia galima laikyti 1840 m.[19] Reikia pasakyti, kad jomis dažniausiai dabinti nedidelio formato devociniai atvaizdai, bet dėl estetiškumo neretai buvo kabinami ir ant sienų.

[15] *Ten pat*, p. 29.

[16] Hahn W. *Saint-Sulpice und die devotionale Bilderindustrie des 19. Jahrhunderts in Frankreich*, Würzburg, 1984, p. 136–180.

[17] Apie svarbiausias Vokietijos ir Prancūzijos leidyklas plačiau žr.: Bobinaitė I. XIX–XX a. pradžios masinės gamybos sieninių religinių paveikslų technikos, leidybos centrai ir siužetai, *Kultūros paminklai*, Vilnius, 2013, t. XVIII, p. 116–128.

[18] *Stickbild*, http://austria-forum.org/af/Wissenssammlungen/ABC_zur_Volkskunde_%C3%96sterreichs/Stickbild [žiūrėta 2013 04 15]. Langner B. *Evangelische Bilderwelt. Druckgraphik zwischen 1850 und 1950*, Bad Winscheim, 1992, p. 95–98.

[19] Hahn W. *Un objet religieux et sa pratique. Le chemin de croix „portatif“ aux XIXe et XXe siècles en France*, Paris, Les editions du Cerf, 2007, p. 238–240.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Aptariamu laikotarpiu religiniai paveikslai pradėjo skirtis ne vien ikonografiniais siužetais, bet ir funkcijomis. Žinoma, dauguma jų buvo skirti tiesiog namų erdvės dekoravimui ar pamaldumo išraiškai. Be tokių, protestantiškuose kraštuose ypač suklestėjo konkrečiai progai – krikštui, vestuvėms, Sutvirtinimui ar Tikėjimui išpažinti – atminti skirti paveikslai[20]. Dažniausiai juose dominuodavo įvykio, jo datos, žmonių vardų užrašas. Užrašai galėjo būti atspausdinti, o jei trumpesnis tekstas, tai išsiuvinėti. Vokiečių tyrinėtoja Christa Pieske nurodo, kad seniausi tokio tipo paveikslai datuojami XIX a. 3-iuoju dešimtmečiu[21]. Taip pat buvo leidžiami atvaizdai, skirti atminti artimo žmogaus netektį. Iš pradžių jie dažniausiai vaizduodavo antkapį su kryžiumi, o plokštėje būdavo užrašas, vėliau, nuo XX a. 2-ojo dešimtmečio, atsirado Angelo Sargo motyvas, vaizduojantis angelą, nešantį vaiką Dievui[22].

Kaip atskirą sieninių paveikslų rūšį galima išskirti „Namų palaiminimus“ ir atvaizdus su citatomis iš Šv. Rašto ar maldų. Jie išsiskiria tuo, kad didžiąją dalį užima tekstas, o atvaizdas tampa tik priedu, kuriuo siekiama sustiprinti užrašytų žodžių, minties įtaigą. Šie paveikslai dažniausiai buvo išsiuvinėti, tačiau leistos ir chromolitografijos, imituojančios siuvinėjimo raštą. Labai dažnai juose naudota garsaus Renesanso tapytojo Rafaelio paveikslo „Siksto Madona“ angeliuko reprodukcija, taip pat laiminančio Jėzaus atvaizdas[23].

Liaudies pamaldumas šiuo laikotarpiu pasižymėjo vaikiškai naiviu tikėjimu, svarbiausia buvo idealai ir tai, kas siejasi su kilniais jausmais[24]. Vokiečių tyrinėtoja Hahn Waltraud yra pastebėjusi, kad XIX a. plitusių popierinių paveikslų stilių nulėmė ankstesni religinės dailės reiškiniai – ypač XVII a. su reformacija kovojusių jėzuitų menininkų ekspresija ir XIX a. nazarėnų bei prerafaelitų krypčių dailininkų darbai, pasižymėję misticizmu, stilizavimu ir eklektika[25].

Dar ir XX a. pradžioje žemesniųjų socialinių sluoksnių atstovai mielai didžiuodavosi savo turimais sieniniais paveikslais, jiems tai siejosi su prabanga. Jie buvo saugomi ilgą laiką: dažnai pirkti XIX a. antrojoje pusėje ant sienų kabėdavo iki pat XX a. 2–3-iojo dešimtmečio. Vėliau pasikeitus kartoms, madai, atsiradus naujoms fotomechaninėms reprodukcijų gamybos technologijoms, pablogėjus ekonominei situacijai, vis rečiau buvo įsigyjama tokių aptariamų paveikslų, o senieji, praradę vertę ir išvaizdą, sunyko ar buvo sunaikinti. Šios veiklos nebetęsė ir leidyklos.

Masinės gamybos sieniniai religiniai paveikslai Lietuvoje. Tik nuo XX a. pradžios galima pradėti kalbėti apie masinės gamybos paveikslų Lietuvos teritorijoje leidimą, nes iki to meto carinės Rusijos priespauda bei spaudos lietuviškais rašmenimis draudimas buvo pristabdęs senųjų spaustuvių veiklą ir naujų kūrimąsi. Tačiau tai nereiškia, kad Lietuvos gyventojai nepuošė savo sienų paveikslais. Jau XIX a. viduryje kraštotyrininkas L. A. Jucevičius mini žemaičių trobose buvus atvaizdus[26]. Jie dažniausiai kabėdavo abiejuose namo

[20] Langner B. *Evangelische Bilderwelt. Druckgraphik zwischen 1850 und 1950*, Bad Winscheim, 1992, p. 71.
[21] Pieske Ch. *Wandschmuck des 19. un 20. Jahrhunderts: Andenken an Kommunion und Konfirmation. Zeitschrift für Volkskunde,* Wd. 22, p. 190.
[22] Pieske Ch. *Bilder für jedermann. Wandbilddrucke 1840–1940*, München, 1988, p. 93.
[23] Langner B. *Evangelische Bilderwelt. Druckgraphik zwischen 1850 und 1950,* Bad Winscheim, 1992, p. 100.
[24] Hahn W. *Saint-Sulpice und die devotionale Bilderindustrie des 19. Jahrhunderts in Frankreich*, Würzburg, 1984, p. 29.
[25] *Ten pat,* p. 24.
[26] Jucevičius L. A. *Raštai*, Vilnius, 1959, p. 366.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

galuose virš langų, lovų ar stalo, taip pat buvo komponuojami kartu su pakabinamu ar pastatomu kryžiumi su Nukryžiuotojo figūra[27]. Apie tai, kad religiniai paveikslai buvo svarbūs individualiam pamaldumui, byloja ir tradicija susėdus prie stalo melstis prie jų ar jais laiminti iš namų išeinančius vaikus. Taip pat *Švč. Jėzaus* ar *Švč. Mergelės Marijos Širdies* atvaizdai buvo pastatomi ant stalelio meldžiantis gegužės ar birželio mėnesį[28].

Lietuvoje nesant vietinės produkcijos, ypač plito iš kitų kraštų importuoti gaminiai. Jie dažniausiai buvo atvežami kartu su įvairaus pobūdžio bažnytiniais ar kitais reikmenimis. Daugiausia jų Lietuvos teritoriją pasiekdavo iš Vokietijos, Pietų Tirolio, Prancūzijos. Šių kraštų, ypač Vokietijos, pasirinkimas buvo nulemtas glaudžių kultūrinių, religinių, ekonominių ryšių: daugelis Katalikų Bažnyčios inteligentų studijavo šių kraštų universitetuose, o XIX a. pabaigoje šie kraštai tapo atsvara neigiamą atspalvį turintiems santykiams su Lenkija ar Rusija. Bet svarbiausia – paveikslus siūlė patys užsienio leidyklų atstovai ir įvairių kraštų produkciją į Lietuvos teritoriją pristatydavę prekeiviai[29]. Uždraudus spaudą lietuviškais rašmenimis, taip pat užsimezgė glaudūs ryšiai su Mažojoje Lietuvoje ar Vokietijoje veikusiomis spaustuvėmis, kuriose šalia knygų, periodinės spaudos lietuvių kalba buvo spausdinami ir religiniai paveikslėliai su užrašais ar maldomis lietuvių kalba[30].

Lietuva XIX a. – Rusijos imperijos dalis, tad ją pasiekdavo ir imperijos miestuose spausdinama produkcija. Taigi dėl tų pačių glaudžių ekonominių, kultūrinių, religinių ryšių Lietuvoje savo produkcijos gausa turėjo išsiskirti ir Sankt Peterburgo litografijos. Šiame mieste veikusioje Dvasinėje akademijoje studijavo nemažai lietuvių, būsimų dvasininkų, kurie vėliau sugrįžo į Lietuvą ir platindami religinę produkciją galėjo pasinaudoti šiame mieste jau turimais ryšiais. Tačiau nors ir būtų vertinga atlikti išsamesnius tyrinėjimus, jau dabar galima daryti prielaidą, kad produkcijos iš Sankt Peterburgo lietuvių namuose XIX a. pabaigoje buvo galima rasti kur kas mažiau nei atkeliavusios iš Vakarų Europos. Šitai nulemti galėjo keletas priežasčių – visų pirma Vakarų Europos menas, reprodukcijos buvo laikomos „aukštojo“ meno idealu, juo buvo sekama. Tą atskleidžia XX a. pirmosios pusės dvasininkų siekis bažnyčias dekoruoti remiantis pirmavaizdžiais, nutapytais ar išspausdintais būtent šiuose kraštuose. Antra, galima kelti hipotezę, kad, nepaisant litografijų gausos Sankt Peterburge, katalikiški atvaizdai dėl stačiatikybės propagandos sudarė tik menkutę produkcijos dalį; trečia, žinant politinę Lietuvos situaciją, jos santykius su Rusijos imperija, galėjo būti sąmoningai pasirenkami gaminiai iš Vakarų Europos.

XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje Rusijos imperijos politikai Katalikų Bažnyčios atžvilgiu tampant vis nuosaikesnei, pamažu ėmė steigtis įvairios bažnytinių reikmenų dirbtuvės. Dirbtuvėse buvo prekiaujama ne vien jose sukurta, bet ir atsivežtine produkcija. Masinė gamyba ypač pasižymėjo (ir pasižymi iki šiol) kopijavimo, kompiliavimo, trafaretų ir šablonų naudojimo praktika. Dėl to buvo gausu reprodukcijų, plačiai kopijuoti kitų autorių kūriniai. Medžiagos, reikalingos paveikslų gamybai, dažnai

[27] Urbonienė S. Išganytojo atvaizdas XIX a. pab.–XX a. I pusės valstiečių namų aplinkoje, *Pamaldumas Išganytojui Lietuvos kultūroje*, Vilnius, 2008, p. 284.

[28] Gegužės mėnesį bažnyčiose ir namuose buvo laikomos Mergelės Marijos, o birželį – Švč. Jėzaus Širdžiai pagerbti skirtos pamaldos.

[29] Smilingytė-Žeimienė S. *Lietuvos bažnyčių dailė: XX amžiaus I pusė*, Vilnius, 2009, p. 39.

[30] Gasiūnas V. *XIX amžiaus Lietuvos grafika*, Vilnius, 2007, p. 207.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

tiekiamos iš vieno centro, pavyzdžiui, siuvinėtuose atvaizduose naudojamos įvairios šventųjų figūrėlės iš štampuotos celiulioidinės medžiagos, o kaip pagrindas – perforuotas kartonas (*bristolis*) įvairiems kraštams buvo tiekiamas iš tų pačių Vokietijos dirbtuvių[31]. Galima daryti prielaidą, kad iki Nepriklausomybės paskelbimo Lietuvoje beveik nebuvo spausdinami sieniniai paveikslai, prekiauta atsivežtine produkcija. Tačiau Lietuvoje būta vietos dirbtuvių, siuvinėdavusių paveikslus. Viena jų – O. Raugevičienės dirbtuvė, veiklą pradėjusi dar XX a. pr. ir paveiksluose siuvinėdavusi lietuviškus užrašus[32].

XIX a. pab.–XX a. pr. sieninių paveikslų, kaip ir kitų devocionalijų, platinimas daugiausia vyko kartu su spaudos platinimu – dirbtuvių parduotuvėse (*sankrovose*), knygynuose, per knygnešių veiklą, įvairias prekes siūlančius keliaujančius prekeivius[33]. Galima teigti, kad prie šios produkcijos sklaidos aktyviai prisidėjo ir dvasininkai, savo parapijose platindami užsakytus leidinius, devocionalijas, sieninius paveikslus. Ypač mažesniuose miesteliuose vien tik dvasininkai galėdavo išvykti į didesnius centrus, tokius kaip Vilnius, Kaunas, Šiauliai, Marijampolė, kur telkėsi knygynai, bažnytinės dirbtuvės. Tačiau sieninių paveikslų prekyba, platinimas labiau buvo knygynų ir škaplierininkų, o ne dvasininkų veiklos sritis[34].

Tarpukariu sieniniai paveikslai kartais platinti kartu su katalikiškais periodiniais leidiniais, pvz., „Lurdo Dievo Motina“[35], „Šv. Pranciškaus žaizdų Jubiliejaus atmintis“[36], „Švč. Jėzaus Širdis“[37] ir pan. Jie taip pat buvo dovanojami kaip priedas prenumeratoriams. Dažniausiai tai būdavo nespalvotos litografijos, autotipijos ar cinkografijos.

Nors didžioji dalis visuomenės šiuos atvaizdus vertino teigiamai, kartu dalis dvasininkijos, ypač aukštųjų sluoksnių, šių spausdintų paveikslų nelaikė meno kūriniais. Sušaukti pirmieji vyskupijų sinodai XX a. 4-ajame dešimtmetyje vienu nutarimu griežtai pasisakė prieš bažnyčių dekoravimą ir jų sienų papuošimą spausdinta masinės gamybos produkcija[38]. Ši detalė atskleidžia, kad XX a. pirmojoje pusėje aptariami paveikslai plito ne vien privačioje aplinkoje, bet ir viešose erdvėse.

Bažnyčias šie paveikslai pasiekdavo ir kitu būdu – dažnai tapant joms paveikslus, darant vitražus ar kitus dekoro elementus, kaip pavyzdžiu buvo remiamasi devociniais, taigi ir sieniniais, paveikslais. Ir tik retais atvejais XX a. lietuvių dailininkų darbai (pvz., Romano Švoinickio „Jėzus moko Lietuvos vaikelius“[39], Vaclovo Kosciuškos „Aušros Vartų Dievo Motina“[40]) būdavo išleidžiami kaip įvairių technikų spalvotos grafikos darbai.

[31] Nors ir reikalingi išsamesni tyrimai, galima kelti hipotezę, kad bent jau figūrėlių gamybos centras buvo įsikūręs Vokietijoje, remiantis tiek tokio tipo paveikslų paplitimu būtent šioje šalyje, tiek ir dailės istorikės S. Smilingytės-Žeimienės teigimu.

[32] Jos minimos S. Smilingytės-Žeimienės monografijoje „Lietuvos bažnytinė dailė XX a. I p.“ Autorė teigė, kad šioms dirbtuvėms priskirti tokio tipo paveikslus leido rastas dirbtuvių „parašas“ prie vieno tokio tipo paveikslų.

[33] Smilingytė-Žeimienė S. XX a. pradžios bažnytinių reikmenų dirbtuvių apžvalga, *Kultūros istorijos tyrinėjimai*, Vilnius, 1998, t. IV, p. 208–209.

[34] Už nuorodą į knygynų ir škaplierininkų indėlį platinant sieninius paveikslus dėkoju dr. Skirmantei Smilingytei-Žeimienei.

[35] *Lurdas*, 1936 m., nr. 1, 2, 6.

[36] *Šv. Pranciškaus varpelis*, 1924, nr. 10.

[37] *Lurdas,* 1940, nr. 1.

[38] Smilingytė-Žeimienė S. *Lietuvos bažnyčių dailė: XX amžiaus I pusė*, Vilnius, 2009, p. 48.

[39] Smilingytė-Žeimienė S. Dar apie XX a. I pusėje Lietuvoje populiarius bažnytinius atvaizdus ir jų pirmavaizdžius, *Dailės parafrazės. XX amžius*, Vilnius, 2005, p. 50.

[40] Smilingytė-Žeimienė S. *Lietuvos bažnyčių dailė: XX amžiaus I pusė*, Vilnius, 2009, p. 149.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Adomo Petrausko muziejaus masinės gamybos sieninių religinių paveikslų kolekcija

1969 m. lankytojams duris atvėrusio Adomo Petrausko muziejaus masinės gamybos sieninių religinių paveikslų kolekcija yra viena didžiausių, sukauptų Lietuvos kraštotyros muziejuose, joje saugomi 86 tokio tipo eksponatai[41]. Jie išsiskiria technikų, leidybos vietų ir ikonografinių siužetų įvairove, o tai rodo rinkinio svarbą *paveikslų* reiškinio moksliniams tyrimams.

Adomo Petrausko muziejuje saugomi religiniai paveikslai priskirtini XIX a. antrosios pusės–XX a. pradžios masinės gamybos produkcijai. Nors nėra išlikę jokių duomenų, liudijimų ar užrašų, kaip jie pateko į šią instituciją, galima daryti prielaidą, jog, kaip ir kiti muziejaus eksponatai, jie į steigėjo rankas pateko iš Kupiškio rajono vietinių gyventojų, jų namų aplinkos. Tikriausiai dauguma jų buvo atiduoti keičiantis kartoms, praradus emocinį ryšį su senaisiais namų puošybos ir asmeninio pamaldumo elementais, taip pat paveikslams prarandant estetinę išvaizdą. Būtent tai, kad į muziejų tikriausiai pateko ne geriausios būklės daiktai, galėjo nulemti ir dabartinę tokią prastą jų būklę. Tačiau užrašas ant vieno iš paveikslų užpakalinės pusės „1981 m. Paveikslai išgelbėti iš apleidimo ir truputį, kiek įmanoma, atrestauruoti“ leidžia manyti, kad muziejininkas ne vien saugodavo, bet ir šiek tiek sutvarkydavo gautus paveikslus.

Nežinoma, ar A. Petrauskas pats atsirinkdavo, kuriuos paveikslus priglausti, ar priimdavo viską, ką jam atnešdavo, o gal jam tekdavo įkalbinėti apylinkių gyventojus, kad paveikslai būtų atiduoti į muziejų. Šioje kolekcijoje pasitaikantys keli tų pačių atvaizdų variantai leidžia manyti, kad vis dėlto A. Petrauskas į savo muziejų priimdavo viską[42].

Daugiausia Adomo Petrausko muziejuje saugomų paveikslų (37 vnt.) pagaminta Vokietijoje. Jie beveik dukart pranoksta spaudinius iš Lietuvos (18 vnt.). Ši tendencija neturėtų stebinti, nes būtent Vokietijoje tuo metu veikė daugiausia leidyklų, spausdinusių ar gaminusių masinės gamybos sieninius paveikslus. Taip pat Vokietija geografiniu požiūriu buvo arčiausiai Lietuvos, be to, dalis jos leidyklų savo produkciją skyrė Rytų Europos rinkai.

Dauguma Vokietijos produkcijos datuojama XIX a. paskutiniu ir XX a. pirmuoju dešimtmečiais, tačiau seniausi (žr. splv. 1, 2 pav.) šiai šaliai priskirtini kolekcijos eksponatai datuojami XIX a. 7–8-uoju dešimtmečiais. O Lietuvoje spausdinti ir gaminti atvaizdai – XX a. pradžios ir tarpukario leidyklų bei bažnytinių dirbtuvių veiklos rezultatas. Deja, dalies eksponatų (24 vnt.) kilmės nepavyko nustatyti. Dauguma jų – ranka spalvintos paveikslų nuotraukos. Tarp jų daugiausia Švč. Jėzaus ir Mergelės Marijos Širdžių atvaizdų. Taip pat šioje kolekcijoje po keletą atvaizdų yra iš Nawruckio litografijos, veikusios Sankt Peterburge, F. Kasprzykiewicziaus litografijos Varšuvoje bei L. Turgis leidyklos Paryžiuje ir Niujorke.

[41] Remiantis šio straipsnio autorės atliktos Lietuvos kraštotyros muziejų apklausos duomenimis, tokio pobūdžio paveikslų kiekiu A. Petrausko muziejus yra trečioje vietoje, jį lenkia Vilkaviškio (350 paveikslų) ir Lazdijų (100 paveikslų) krašto muziejai.

[42] Deja, rengiant šį straipsnį, Uoginių kaimo ir jo apylinkių gyventojų apklausa nebuvo atlikta. Ateityje, tokį tyrimą atlikus, paveikslų atidavimo į muziejų intencijų apibūdinimas taptų konkretesnis.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Adomo Petrausko muziejaus kolekcija ikonografinių siužetų aspektu. Kolekciją verta patyrinėti ikonografiniu aspektu, nes tai svarbu XIX a. pabaigos–XX a. pradžios pamaldumo tradicijų tyrinėjimui. Todėl būtent toks kolekcijos aspektas šiame straipsnyje bus aptartas plačiau. Adomo Petrausko muziejaus eksponatams būdinga siužetų įvairovė: yra ne vien didžiausiu populiarumu pasižymėję paveikslai, bet ir daug rečiau tarp masinės gamybos produkcijos sutinkamų religinių motyvų ir temų. Paveikslus galima išskirti į keletą grupių – vaizduojančius Jėzaus gyvenimo ir mirties scenas, Švč. Mergelę Mariją, šventuosius ir kitus paveikslus.

Iš 86 atvaizdų 23 – kristologinių siužetų. Tarp jų daugiausia yra paveikslų su Švč. Jėzaus Širdimi (7 vnt.). Pamaldumas Švč. Jėzaus Širdžiai viešai buvo pripažintas dar XVII a. pabaigoje šv. Jono Eudo pastangomis, taip pat prie to prisidėjo vienuolės Margaritos Marijos Alakok vizijos, tačiau šis kultas ypač suklestėjo XIX a. Tai sąlygojo keletas veiksnių. Kulto plėtrą skatino oficiali Bažnyčios pozicija: 1856 m. popiežius Pijus IX įvedė Švč. Jėzaus Širdžiai skirtą šventę, o 1875 m. pavedė vyskupams Švč. Jėzaus Širdžiai patikėti visus tikinčiuosius. Popiežius Leonas XIII tęsė savo pirmtako darbus, toliau skleisdamas pamaldumą Jėzaus Širdžiai, o įžengiant į XX a., būsimąjį šimtmetį paaukojo būtent Jai[43]. Taip XX a. ėmė plisti pasiaukojimo Švč. Jėzaus Širdžiai praktika. Be to, Jėzaus Širdies atvaizdai visiems suprantamai rodo Dievo meilę žmonijai.

Tokių paveikslų gausa Adomo Petrausko muziejaus kolekcijoje patvirtina teiginius, jog šis pamaldumas prigijo ir plito Lietuvoje. Be to, visi jie, nors leisti skirtingose vietose, atlikti skirtingomis technikomis, datuojami ne anksčiau kaip 1900 m., o dauguma jų išleisti XX a. 4-ajame dešimtmetyje, kai po viešo Lietuvos pasiaukojimo Jai 1934 m. vis daugiau šeimų pasiaukodavo prie „Švč. Jėzaus Širdies“ paveikslo[44]. Šio tipo paveiksluose dažniausiai vaizduojama Jėzaus figūra su krūtinėje matoma širdies emblema, kurios atvaizdas dar papildomas kryžiumi, erškėčių vainiku, rožėmis ir spinduliais, einančiais iš jos.

Beveik tiek pat paveikslų vaizduoja Nukryžiuotąjį (5 vnt.). XIX a. pabaigoje–XX a. pirmojoje pusėje nė vienų namų nebuvo galima įsivaizduoti be Nukryžiuotojo, dažniausiai buvo pasirenkami pastatomi arba pakabinami kryžiai su skulptūra. Tai, kad namuose paveikslas galėjo pakeisti kryžių, liudija ir vienas labai įdomus eksponatas, esantis šioje kolekcijoje. Tai – kryžiaus formos litografija, vaizduojanti Kristų ant kryžiaus su Golgotos kalno peizažu (žr. splv. 3 pav.). Galima daryti prielaidą, kad būtent tokio tipo paveikslas galėjo kabėti namuose ne šalia, o vietoj medinio kryžiaus su Nukryžiuotuoju, laikomu centrine namų vieta. Būtina pasakyti, kad nurodytas eksponatas retas tipologine prasme.

Be jau minėtų ikonografinių siužetų, muziejuje saugomi aptariamu laikotarpiu populiarumu taip pat išsiskyrę „Ecce homo“ (2 vnt.), „Gerojo Ganytojo“ (2 vnt.) ar „Paskutinės vakarienės“ (2 vnt.) atvaizdai. Vienas „Gerojo Ganytojo“ atvaizdų – vokiečių dailininko Oswaldo Völkelio (1873–1952), besispecializavusio bažnytinės dailės srityje, kūrinio chromolitografija. Šis autorius XIX a. pabaigoje dirbo Berlyno, Frank-

[43] Smilingytė-Žeimienė S. Jėzaus kulto raiška XX a. I pusės Lietuvos religinėje dailėje, *Menotyra*, Vilnius, 2003, nr. 3, p. 17.

[44] Bružikas J. *Šeimynų pasiaukojimas Jėzaus Širdžiai*, Kaunas, 1931, p. 20.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

furto ir Ciuricho leidykloms[45]. Tačiau kuri iš jų išleido minėtą chromolitografiją, nėra žinoma.

Tarp kitų Jėzaus siužetų, tokių kaip „Jėzaus kapas“, „Pasaulio Išganytojas“, paminėtini dar du, į kuriuos verta labiau atkreipti dėmesį. Visų pirma tai ant drobės spaustas „Švč. Jėzaus Veidas“ (žr. splv. 4 pav.). Provaizdis siejamas su Vatikane saugoma drobule, kuria, kaip teigiama, Veronika nušluostė Jėzui veidą, o jo atspaudas pasiliko ant jos. Šio Jėzaus atvaizdo kultas ypač suklestėjo po 1849 m., kai Šv. Petro bazilikoje saugomoje drobulėje, kurioje nebebuvo įmanoma įžiūrėti Jėzaus atvaizdo, trumpam išryškėjo Jėzaus veidas[46]. Įvykis buvo laikomas stebuklu, ir nuo to laiko kiekvieną Didįjį Penktadienį drobulė buvo rodoma viešam pagarbinimui vienoje šios bazilikos koplyčių. Taip pat remiantis šiuo atvaizdu buvo pradėti spausdinti ir tapyti paveikslai, kurie vėliau buvo priliečiami prie originalaus atvaizdo, tada prie kryžiaus ir Jėzų pervėrusios vinies relikvijų. Kiekviename tų atvaizdų būdavo jų originalumą patvirtinantis užrašas ir popiežiaus vaškinis antspaudas. Vėliau šie paveikslai, tapę antrine relikvija, buvo pardavinėjami visame pasaulyje. Tokia tradicija tęsėsi iki XX a. 1-ojo dešimtmečio pabaigos[47], nes po 1898 m. pirmą kartą padaryto Turino drobulėje esančio atvaizdo negatyvo vis labiau pradėjo plisti būtent joje išryškėjęs Švč. Jėzaus Veido variantas. Prie šio atvaizdo suklestėjimo prisidėjo ir šv. Teresės iš Lizjė[48] kultas, plitęs XX a.

Taigi minėtas Adomo Petrausko muziejuje saugomas eksponatas yra vienas Romoje leistų atvaizdų. Nors datuojamas 1900 m., labai gerai išsilaikęs, neturi jokių didesnių pažeidimų. Jame matomas originalumą patvirtinantis užrašas „Vera Effigies Sacri Vultus Domini Nostri Jesu Christi / quae Romae in Sacrosancta Basilica S. Petri in Vaticano religiosissime asservatur et colitur“, deja, vaškinis antspaudas nusitrynęs, šiuo metu matoma tik raudona dėmelė. Šis atvaizdas svarbus ne vien kaip dekoro elementas, bet ir kaip antrinė relikvija. Būtent dėl šių priežasčių ir retumo jis gali būti laikomas vertingu.

Kitas įdomus eksponatas – „Neteisingo teismo“ paveikslas (žr. splv. 2 pav.). Šis eksponatas įdomus dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia pati jo atlikimo technika nėra įprasta – tai spalvotas reljefinis atvaizdas (vok. k. *Prägebild*). Deja, nėra informacijos, kurioje leidykloje tokie paveikslai galėjo būti gaminami. Jis pasižymi kur kas didesniu atlikimo kruopštumu, geresne kokybe. Ikonografiniu aspektu – tai iki XIX a. antrosios pusės dažnai pasitaikantis siužetas, žinomas dar nuo XVI a., besiremiantis apokrifiniais šaltiniais. Ši tema turi keletą variantų. Vienur vaizduojami tik teisme dalyvaujantys asmenys, kitur – pridedama ir kiekvieno asmens pasakyta frazė. Būtent pastarajam variantui ir priskiriamas Adomo Petrausko muziejuje esantis paveikslas. Visi užrašai jame yra vokiečių kalba, todėl leidybos vieta galima laikyti Vokietiją, Austriją ar Šveicariją, tačiau konkretų leidėją sunku nustatyti. Be to, nesuradus kokių nors panašių analogų, tampa sunku datuoti šį paveikslą. Tačiau, remiantis B. Langner teiginiu, kad toks siužetas

[45] *Oswald Völkel*, http://de.academic.ru/dic.nsf/dewiki/1061425 [žiūrėta 2013 05 08].

[46] *The Holy Name of Jesus and the Holy Face*, http://vultus.stblogs.org/the-holy-face-of-christ/2012/01/ [žiūrėta 2013 05 08].

[47] *Images of Holy Face relics*, http://www.holyfacedevotion.com/images.htm [žiūrėta 2013 05 08].

[48] Šv. Teresė iš Lizjė vienu savo vienuolės vardų buvo pasirinkusi Švč. Jėzaus Veido Teresę, taigi plintant šios šventosios kultui, vis labiau klestėjo ir pamaldumas Švč. Jėzaus Veidui.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

spaudiniuose buvo iki 1860 m.[49], šį atvaizdą galima laikyti vienu seniausių Adomo Petrausko muziejaus kolekcijoje. Jis pagamintas XIX a. pirmojoje pusėje.

Daugiausia šioje kolekcijoje paveikslų vaizduoja Mergelę Mariją – net 33. Jų siužetai atspindi XIX a. antrojoje pusėje–XX a. pradžioje populiariausiuosius Dievo Motinos vaizdavimo būdus. Gausumu išsiskiria keletas atvaizdų – „Aušros Vartų Dievo Motina“ (7 vnt.), „Lurdo Dievo Motina“ (4 vnt.), „Nekaltasis Prasidėjimas“ (3 vnt.), „Švč. Mergelės Marijos Širdis“ (3 vnt.), „Rožinio Mergelė Marija“ (3 vnt.). Daugiausia vaizduojama Aušros Vartų Dievo Motina, šio ikonografinio tipo paveikslai gali būti priskiriami prie išskiriančių mūsų regioną.

„Aušros Vartų Dievo Motinos“ paveikslo pirmosios reprodukcijos mus pasiekia iš XVIII a. vidurio[50]. Tačiau visuotinai jos kultas kartu su paveikslo kartotėmis išplito tik XIX a. 3-iajame dešimtmetyje[51]. Prie to prisidėjo XIX a. Vilniaus inteligentų skleista idėja, jog būtent šis Dievo Motinos atvaizdas turi būti laikomas Lietuvos globėja. Įvairios paveikslo interpretacijos sulaukė dėmesio ir J. K. Vilčinskio albume ir taip labai prisidėjo prie jo sklaidos. Albumo litografijos ar chromolitografijos – žymių to meto dailininkų darbai. Masiškai šio ikonografinio siužeto paveikslai imti platinti nuo XX a. pradžios, tarpukariu jis pradėtas sieti su nacionaliniais jausmais, siekiu atgauti Vilnių, dėl to jo populiarumas dar labiau išaugo. Dažniausiai spausdinimui buvo pasirenkami Jono Kazimiero Vilčinskio albume išleisti kūriniai. XX a. 4-ajame dešimtmetyje ypač išpopuliarėjo vilniečio dailininko Vaclovo Kosciuškos (1911–1984) kūrinys, kuris ne kartą buvo spausdinamas ir naudojamas leidyboje[52].

Adomo Petrausko muziejuje saugomi vilniškės Marijos atvaizdai pasižymi pirmavaizdžių ir technikų įvairove. Deja, dauguma jų neteikia informacijos nei apie leidimo vietą, nei apie datą. Tačiau dalis jų galėtų būti priskiriami XIX a. antrajai pusei (7–9-ajam dešimtmečiams), kiti XX a. pradžiai ir tarpukario Lietuvai. Skirtingai nei XX a. atvaizdai su Aušros Vartų Dievo Motina, XIX a. buvo išleisti Vokietijoje arba Lenkijoje. Šis faktas pagrindžia teiginį, jog didžiosiose Vakarų Europos spaustuvėse ar leidyklose, ypač Vokietijoje, buvo spausdinami ne vien visuotinai Bažnyčioje plitusių, bet ir konkrečiam regionui būdingų ir aktualių siužetų paveikslai. Prie tokių priskiriama ir viena chromolitografija, kurios pirmavaizdis randamas ir J. K. Vilčinskio albume (žr. splv. 5 pav.). Tai patvirtina teiginį, kad leidybiniai centrai, ieškodami šio paveikslo pavyzdžių, naudodavosi minėtu albumu. Kitas, tik jau tarpukario aktualijas atspindintis spaudinys – V. Kosciuškos, jauno vilniečio dailininko, paveikslo grafinė kartotė, išleista 1934 m. (žr. splv. 6 pav.).

Dar vienas populiarus siužetas – „Lurdo Dievo Motina“. Tačiau iš 4 šio siužeto paveikslų net trys yra tie patys, išleisti 1939 m. spaustuvėje „Raštas“. Galima daryti prielaidą, kad jis buvo siunčiamas kartu su periodine spauda, tikriausiai su žurnalu „Lurdas“. Cinkografijoje vaizduojama tik Švč. Mergelė Marija, o apatiniame dešiniajame kampe matoma autoriaus L. Blondino signatūra (žr. splv. 7 pav.).

[49] Langner B. *Evangelische Bilderwelt. Druckgraphik zwischen 1850 und 1950*, Bad Winscheim, 1992, p. 125.

[50] Kałamajska-Saeed M. Aušros vartų Dievo Motinos paveikslas XVIII–XIX amžių grafikoje, *Lietuvos grafikos istorijos šimtmečiai,* Vilnius, 1996, p. 61.

[51] Kałamajska-Saeed M. *Ostra Brama w Wilnie*, Warszawa, 1990, p. 163.

[52] Smilingytė-Žeimienė S. *Lietuvos bažnyčių dailė: XX amžiaus I pusė*, Vilnius, 2009, p. 149.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Ketvirtas paveikslas buvo išleistas Niujorke, L. Turgis leidyklos padalinyje (žr. splv. 8 pav.), šiuo atveju Mergelė Marija vaizduojama kartu su prieš ją klūpančia ir rožinį kalbančia Bernadeta[53]. Jo apatiniame dešiniajame kampe yra signatūra A. H., tačiau išsiaiškinti, kokio dailininko tie inicialai, deja, nepavyko. Remiantis tuo, kad minėta leidykla Niujorke veikė nuo XIX a. 9-ojo dešimtmečio iki XX a. 3-iojo dešimtmečio[54], galima numanyti, kad grafinis atvaizdas buvo išleistas šiuo laikotarpiu.

XIX a. pabaiga–XX a. pradžia datuojamos visos „Nekaltojo Prasidėjimo" temos litografijos. Nors gausiausiai šios tematikos paveikslai buvo spausdinami remiantis XVII a. ispanų dailininko Bartolomé Esteban Murillo paveikslu, šioje kolekcijoje esantys eksponatai atskleidžia, kad šalia minėto pirmavaizdžio egzistavo ir kitokių. Vienas įdomesnių ikonografiniu požiūriu – Vokietijoje išleistas „Unbefleckte Empfängnis" („Nekaltas Prasidėjimas") paveikslas (žr. splv. 9 pav.), kurio analogų ar pirmavaizdžio nepavyko nustatyti. Taip pat verta paminėti Varšuvoje išleistą litografiją, skirtą 50 metų Nekalto Prasidėjimo dogmos jubiliejui (žr. splv. 10 pav.). Joje Mergelė Marija vaizduojama su šiam ikonografiniam siužetui būdingais atributais – pusmėnuliu, žvaigždžių nimbu, rankoje laikoma lelija, skaistumo simboliu. Tačiau šis siužetas supintas ir su Švč. Mergelės Marijos Maloningosios ikonografija, išplitusia po Mergelės Marijos pasirodymo Paryžiuje 1830 m. Pastarajam siužetui būdinga vaizduoti Mergelę Mariją, pamynusią žaltį, o iš jos delnų sklinda spindulių – malonių srautas. XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje mėgta į vieną atvaizdą supinti keletą siužetų[55].

Dar trys paveikslai, saugomi Adomo Petrausko muziejuje, vaizduoja „Švč. Mergelės Marijos Širdį". Kalbant apie juos svarbu paminėti, kad jie kolekcijoje turi atitikmenis – „Švč. Jėzaus Širdies" siužeto paveikslus, o tai leidžia prieiti prie išvados, kad šie atvaizdai dažniausiai buvo įsigyjami ir laikomi kartu.

Ikonografinio „Rožinio Mergelės Marijos" tipo šioje kolekcijoje randame tris paveikslus. Dvi tokios pat litografijos, išleistos Sankt Peterburge, vaizduoja Mergelę Mariją, apsuptą ne vien scenų iš Mergelės Marijos rožinio slėpinių, bet ir iš Švč. Jėzaus Vardo rožinio dalių (žr. splv. 11 pav.). Toks rožinis dažniausiai buvo giedamas arba kalbamas laidotuvių ar mirusiųjų atminimo progomis, o religijotyrininkas Alfonsas Motuzas jį priskiria prie tradicinių lietuvių maldingumo praktikų[56].

Kiti Marijos grupės paveikslai įvairios ikonografijos – tai ir Apreiškimas Mergelei Marijai, ir jos karūna-

[53] Šv. Bernadeta Subiru, būdama dar vaikas, regėjo Mergelę Mariją Lurdo grotoje.

[54] L. Turgis leidykla veiklą pradėjo 1820 m., jos spaustuvės veikė Tulūzoje ir Paryžiuje. Pavadinimas keitėsi net keletą kartų: nuo 1825 m. iki 1855 m. vadinosi „Veuve Turgis", vėliau – „L. Turgis". Nuo 1856 iki 1908 m. jų veikla vystėsi Paryžiuje, Mokyklos gatvėje. Taip pat nuo 1858 m. ji turėjo padalinį Niujorke, kuriam vadovavo Jean Turgis. Savo veiklą ji nutraukė XX a. 3-iajame deš. Plačiau apie leidyklą žr.: Hahn W. *Saint-Sulpice und die devotionale Bilderindustrie des 19. Jahrhunderts in Frankreich*, Würzburg, 1984, p. 145–146; *La casa editrice Turgis*, http://collezionaresantini.blogspot.com/2008/07/la-casa-editrice-turgis.html [žiūrėta 2013 05 03].

[55] Stankevičienė R. *Švč. Marijos Maloningosios siužetas Lietuvos liaudies dailėje*, prieiga internete: http://www.tradicija.lt/Siuzetai/RS_Marija_Maloningoji.htm%C5%A0v%C4%8D.%20Mergel%C4%97s%20Marijos%20Maloningosios%20siu%C5%BEeto%20kilm%C4%97,%20keliais%20%C4%AF%20Lietuv%C4%85%20ir%20jos%20liaudies%20dail%C4%97 [žiūrėta 2013 04 28].

[56] Motuzas A. *Pranešimas apie „Lietuvių katalikų maldingos praktikos: tradicija ir dabartis"*. Prieiga internete: http://www.e-library.lt/resursai/DB/IVPL/Simpoziumas/Lietuviu_tauta/LT_II_04.pdf [žiūrėta 2013 05 10].

© VšĮ „Versmės" leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

vimas danguje, taip pat Mergelė Marija, Nepaliaujama Pagalba, Mergelė Marija su kūdikiu ir pan. Tarp jų pasitaikė keletas retesnių ir įdomesnių ikonografinių siužetų. Visų pirma tai „Pietos su pragaro vaizdiniu“ paveikslas (identiškų, tik besiskiriančių būkle, kolekcijoje yra 2), išleistas Vokietijoje (žr. splv. 12 pav.). Tokie paveikslai yra gana reti, ypač kai XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje pamaldumo išraiškoje nuo kančios akcentavimo buvo pereita prie dieviškosios meilės ir gailestingumo motyvo. Dar vienas įdomus eksponatas – devocinis paveikslėlis „Mergelė Marija – skaistumo pavyzdys“ (žr. splv. 13 pav.). Jis, nors ir nedidelio formato, labiau tinkamas laikyti maldaknygėje, buvo įrėmintas ir pakabintas ant sienos. Jis yra vienintelis Adomo Petrausko muziejaus kolekcijoje dekoruotas perforuotais karpiniais, būdingais Prancūzijos leidykloms. Šiuo atveju tai L. Turgis spaustuvės gaminys.

Net 6 rinkinio paveikslai vaizduoja šv. Šeimą. Visi gali būti priskiriami XX a. produkcijai. Juose matome Švč. Mergelę Mariją, šv. Juozapą, vaikelį Jėzų ir virš jų sklandantį balandį – šv. Dvasios simbolį. Dviejuose vienoduose atvaizduose matome sujungtą šv. Šeimos ir Malonės sosto ikonografiją (žr. splv. 15 pav.). Tarp jau minėtų figūrų įsiterpia Dievas Tėvas, o Jėzaus figūros fone stovi kryžius. Šis siužetas nebuvo naujas XX a., tokių paveikslų pirmavaizdžiu galima laikyti E. B. Murillo kūrinį. Dar trys atvaizdai su šv. Šeima – tai XX a. pradžioje sukurti siuvinėti paveikslai su šv. Šeimos bei šv. Dvasios simbolio figūrėlėmis iš štampuotos celiulioidinės medžiagos (žr. splv. 16 pav.). Tokį pamaldumo šv. Šeimai populiarumą galėjo nulemti tai, kad šis kultas buvo labai suprantamas ir aktualus paprastos šeimos gyvenimui. Šv. Šeima buvo vertinama ne vien kaip globėja, bet ir kaip šeimos idilės pavyzdys.

Tarp visų Adomo Petrausko muziejaus kolekcijoje saugomų paveikslų būtent šventųjų tematikos negausu, jų tėra vos 14, tačiau jie išsiskiria įvairove. Vienintelis šventasis, kurio atvaizdas pasikartoja, yra šv. Kazimieras. Jo paveikslų yra trys, visi išleisti skirtingose leidyklose, o karalaitis juose vaizduojamas skirtingai. Įdomu tai, kad visi yra XIX a. pabaigos, nėra nė vieno, datuojamo XX a., nors tuo metu ypač klestėjo jo kultas. Seniausiu iš jų laikomas apie 1860–1870 m. Noirupino „Oehmigke & Riemschneider“ leidykloje išleistas paveikslas, vaizduojantis šv. Kazimierą rūmų aplinkoje su karališka apranga, o rankoje laikantį leliją ir kryžių su trimis skersiniais, kuris nėra įprastas šio šventojo ikonografijoje (žr. splv. 14 pav.). Dar viena chromolitografija, tik dešimtmečiu vėlesnė, vaizduoja šventąjį su jam būdinga atributika. Paveikslas taip pat išleistas Vokietijoje. Trečiasis šv. Kazimiero atvaizdas išleistas Varšuvoje 1890 m. Jis su gotikinius motyvus primenančiu įrėminimu.

Kiti paveikslai – šv. Mikalojus, šv. Jonas Nepomukas, šv. Rokas, šv. Genovaitė, šv. Jonas Krikštytojas, šv. Uršulė, šv. Jurgis, šv. Juozapas ir šv. Pranciška. Sunku susieti pastaruosius šventuosius su Kupiškio rajone esančių bažnyčių titulais, tačiau tokių šventųjų pasirinkimą galima paaiškinti egzistavusia tradicija namie turėti savo dangiškojo globėjo (to paties vardo turėtojo) paveikslą. Įdomu ir tai, kad tarp jų nėra nė vieno, vaizduojančio populiariausius to laiko šventuosius – tokius kaip pranciškonai šv. Pranciškus Asyžietis ar šv. Antanas Paduvietis.

Su konkrečiu asmeniu turėjo būti susietas Pirmosios Komunijos atminimui skirtas paveikslas, kuriame šalia užrašo apie minimą progą buvo Jėzų su apaštalu

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Jonu vaizduojanti chromolitografija. Jis yra svarbus tuo, kad leidžia daryti prielaidą, jog protestantiškuose kraštuose populiarūs atvaizdai, skirti atminti ar paminėti konkrečią progą, prigijo ir Lietuvoje. Lietuviški užrašai leidžia spėti, kad tokio tipo paveikslai buvo leidžiami Lietuvoje ar kituose kraštuose lietuvių užsakymu.

Aptariamoje kolekcijoje yra tik vienas „Angelą Sargą“ vaizduojantis paveikslas, nors šio siužeto atvaizdai mėgti XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje. Tai XIX a. 7-ajame dešimtmetyje sukurta chromolitografija, vaizduojanti vieną tipiškiausių temos scenų – angelas lydi vaiką, einantį liepteliu (žr. splv. 1 pav.). Atvaizdas priskirtinas prie seniausių esančių Adomo Petrausko muziejuje. Du įsidėmėtini paveikslai vaizduoja moters ir vyro gyvenimo etapus nuo gimimo iki mirties (žr. splv. 17, 18 pav.). Čia susipynę religinis ir pasaulietinis aspektai. Tokie vaizdiniai ėmė plisti dar nuo XV a. Paveiksluose laiptuotai vaizduojamas kas dešimtmetį besikeičiantis vyro arba moters gyvenimas. Muziejuje saugomuose eksponatuose matome vidurinio sluoksnio atstovus – vyrą ir moterį. Religinis motyvas šiuose paveiksluose – biblinio pasakojimo scena, virš kurios kyla žmogaus gyvenimo laiptai. Moters gyvenimą atspindinčio paveikslo centre pavaizduota, kaip Dievas sukuria moterį iš miegančio Adomo šonkaulio, o chromolitografijoje, vaizduojančioje vyrą, – scena, kalbanti apie nuodėmės pradžią, Adomui obuolį siūlo Ieva. Šie paveikslai, nors ir nežinoma kodėl, buvo labai branginami ir paties muziejaus steigėjo[57].

Aptarta kolekcija pasižymi siužetų gausa, yra nemažai retų paveikslų, gali būti, kad Lietuvoje tokių daugiau nėra išsaugota. Tai, kad vien šioje kolekcijoje yra didelė paveikslų, jų technikų ir siužetų įvairovė, liudija buvusią didelę pasiūlą. Nors šioje įvairovėje nesunku apčiuopti aiškias ir visuotinai paplitusias pamaldumo kryptis, pasireiškusias ir pasirenktant spaudinius.

Kryžiaus kelio stotys Uoginių Šv. Marijos Magdalietės kapinių koplyčioje. Kryžiaus kelio stočių rinkinys, esantis to paties Uoginių kaimo, kuriame įsikūręs Adomo Petrausko muziejus, kapinių koplyčioje, tiesiogiai siejasi su straipsnyje aptariamu objektu – masinės gamybos sieniniais religiniais paveikslais. Tad aptartų ikonografinių siužetų spektrą papildo dar viena motyvų grupė, kuri sudarė gana didelę leidyklų produkcijos dalį. Pavyzdžiui, leidyklos „Bouasse-Lebel“ 1864 m. dešimtadalis katalogo buvo skirta Kryžiaus kelio stotims, atliktoms įvairiomis technikomis ir pritaikytoms naudoti tiek kulto vietoje, tiek privačiai[58].

Uoginių koplyčioje esantis Kryžiaus kelias sudarytas iš 14 atvaizdų, toks stacijų skaičius nusistovėjo dar XVIII a. Tai nedidelio formato (su rėmu: 14 × 21 cm; be rėmo: 8 × 15 cm) „karpiniais“ dekoruotos chromolitografijos. Svarbu pažymėti, kad nors minimi paveikslėliai – devociniai atvaizdai, kurių pirminė funkcija buvo puoselėti asmeninį pamaldumą, įrėminti jie tapo koplyčios interjero dalimi. Tai dar vienas atvejis, leidžiantis daryti prielaidą, kad Lietuvoje kartais išnykdavo skirtis tarp devocinių atvaizdų, kitaip vadinamų *abrozdėliais*, ir sieninių paveikslų.

Užrašai prancūzų kalba ir ažūrinis dekoras byloja, kad Kryžiaus kelio stotys spausdintos Prancūzijoje, tačiau,

[57] Tai liudija Kupiškio etnografijos muziejaus (kurio padalinys yra Adomo Petrausko muziejus) darbuotojų pasakojimai.

[58] Hahn W. *Un objet religieux et sa pratique. Le chemin de croix "portatif" aux XIXe et XXe siècles en France*, Paris, Les editions du Cerf, 2007, p. 133.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

nesant analogų ar užrašo apie leidyklą, sunku jas priskirti konkrečiam spausdinimo centrui. Galima tvirtai teigti, kad tai XIX a. antrojoje pusėje klestėjusio „*sulpicinio meno*“[59] produktas. Prielaidą, kad toks chromolitografijų rinkinys priklauso spaudiniams iki XX a., sustiprina ir tai, kad, anot menotyrininkės A. Giniūnienės, nuo XIX a. III ketvirčio net ir mažiausiose koplyčiose buvo stengiamasi pakabinti Kryžiaus kelio pamaldumui priskirtinus paveikslus[60]. Ši autorė, tyrinėjanti Kryžiaus kelio stočių sklaidą Lietuvoje, savo darbuose nemini panašaus pobūdžio atvaizdų kituose Lietuvos maldos namuose[61], todėl galima teigti, jog šie paveikslėliai, ypač tokioje aplinkoje, buvo retas ar net išskirtinis atvejis mūsų šalies kontekste.

XIX–XX a. pirmosios pusės masinės gamybos sieninių religinių atvaizdų gamyba ir prekyba buvo plėtojamos nuosekliai, paliesdamos vis didesnės visuomenės dalies kasdienybę. Galima teigti, kad per šį šimtmetį išsivystė atskiras reiškinys, apimantis ne vien leidybą, bet ir sklaidą, įtraukiantis ir kitas pramonės sritis. Šis reiškinys jau XIX a. antrojoje pusėje pasiekė ir Lietuvą. Adomo Petrausko muziejaus masinės gamybos sieninių religinių paveikslų kolekcija, būdama viena didžiausių Lietuvos muziejuose sukauptų bei išsiskirianti technikų, leidybos vietų ir ikonografinių siužetų įvairove, tapo naudingu šaltiniu, atskleidžiančiu masinės gamybos sieninių religinių paveikslų sklaidos ypatybes Lietuvoje.

Apibendrindami galime drąsiai teigti, kad šiais tyrinėjimais pradėti masinės gamybos sieninių religinių paveikslų tyrimai turėtų ir toliau sulaukti mokslininkų dėmesio. Ateityje būtų tikslinga apžvelgti ir pristatyti kituose Lietuvos muziejuose saugomus atvaizdus, jų technikas, spausdinimo centrus, ikonografinius siužetus, tai padėtų susidaryti konceptualesnį šio reiškinio vaizdinį. Taip pat, remiantis archyviniais duomenimis ir periodika, būtų vertinga naujomis žiniomis papildyti bažnytinių dirbtuvių, paveikslų leidimo centrų ir platinimo veiklą Lietuvoje. Be to, prie šių tyrimų prisidėtų ir išsamesnis rėmų produkcijos aptarimas.

Straipsnis „Versmės“ leidyklai įteiktas 2015 11 30, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2016 11 28, pirmą kartą paskelbtas 2016 12 29 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt. Straipsnio kodas elektroniniame serialiniame leidinyje yra LLT:2016-22/90-269/HI.

Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Kupiškis“ (vyr. redaktorė ir sudarytoja *Aušra Jonušytė*).

Straipsnio kalbos redaktorė *Vida Kasparavičienė*, korektorė *Rasa Kašėtienė*, anglų k. redaktorius, vertėjas *Aloyzas Pranas Knabikas.*

Straipsnis recenzuotas ne mažiau kaip dviejų mokslininkų ekspertų.

Straipsnio priedai skelbiami atskirai tam skirtuose leidinio skyriuose:
1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

[59] „Sulpicinis menas“ (pranc. k. *l'art sulpicien*) – tai XIX a. Prancūzijoje, ypač Paryžiuje, Šv. Sulpicijaus šventovės apylinkėse įsikūrusių gamintojų spausdintus masinės gamybos mažesnio ir didesnio formato paveikslus apibūdinantis terminas.

[60] Giniūnienė A. Kryžiaus kelias XVIII a. II pusės–XIX a. grafikoje, *Menotyra*, Vilnius, 2008, nr. 3, p. 8.

[61] Giniūnienė A. *Kryžiaus kelias Lietuvoje XVIII a. antroje pusėje–XX a. pradžioje. Sklaida ir raiška*, Vilnius, 2013.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Nurodymai dėl straipsnių naudojimo (citavimo): Skelbiant ar bet kokiu būdu panaudojant bet kurį elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ svetainės www.llt.lt straipsnį ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ visą nesutrumpintą pavadinimą, jo tarptautinio standartinio serialinio leidinio numerį ISSN 2029-0799, interneto svetainės www.llt.lt pavadinimą, tomo (darbo) sutartinį kodinį pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data).

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Angelas sargas. Treutler, Conrad & Taube leidykla, Naujoji Ruda, Vokietija. 1865–1870 m. Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Neteisingas teismas.
Vokietija.
Iki 1860 m. (?)
Adomo Petrausko muziejus

Nukryžiuotasis.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Švč. Jėzaus Veidas.
Roma, Vatikanas. 1900 m.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

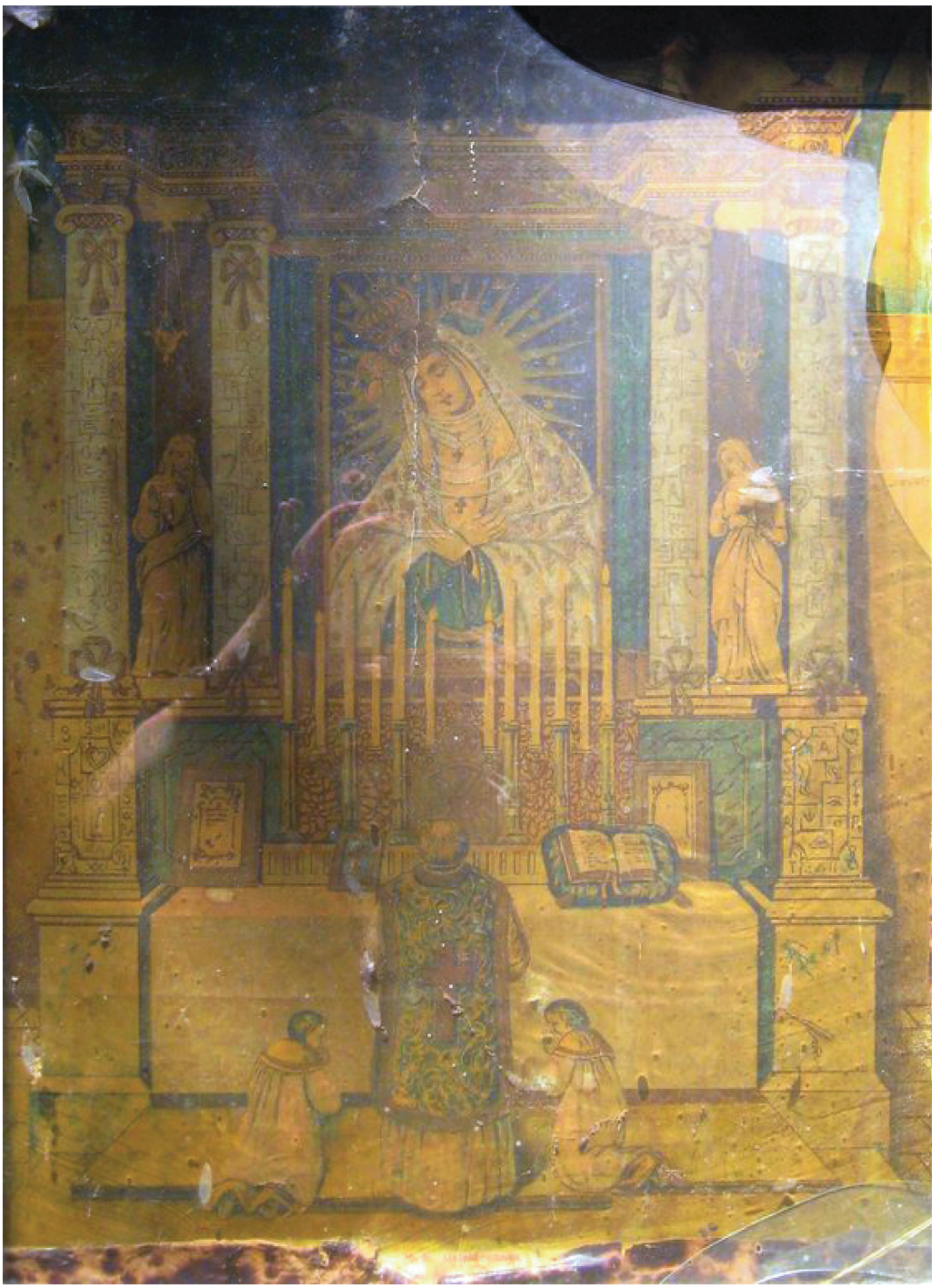

Aušros Vartų Dievo Motina.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Aušros Vartų Dievo Motina.
Lietuva. 1934 m.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Lurdo Dievo Motina.
Raštas, Kaunas, Lietuva.
1939 m.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

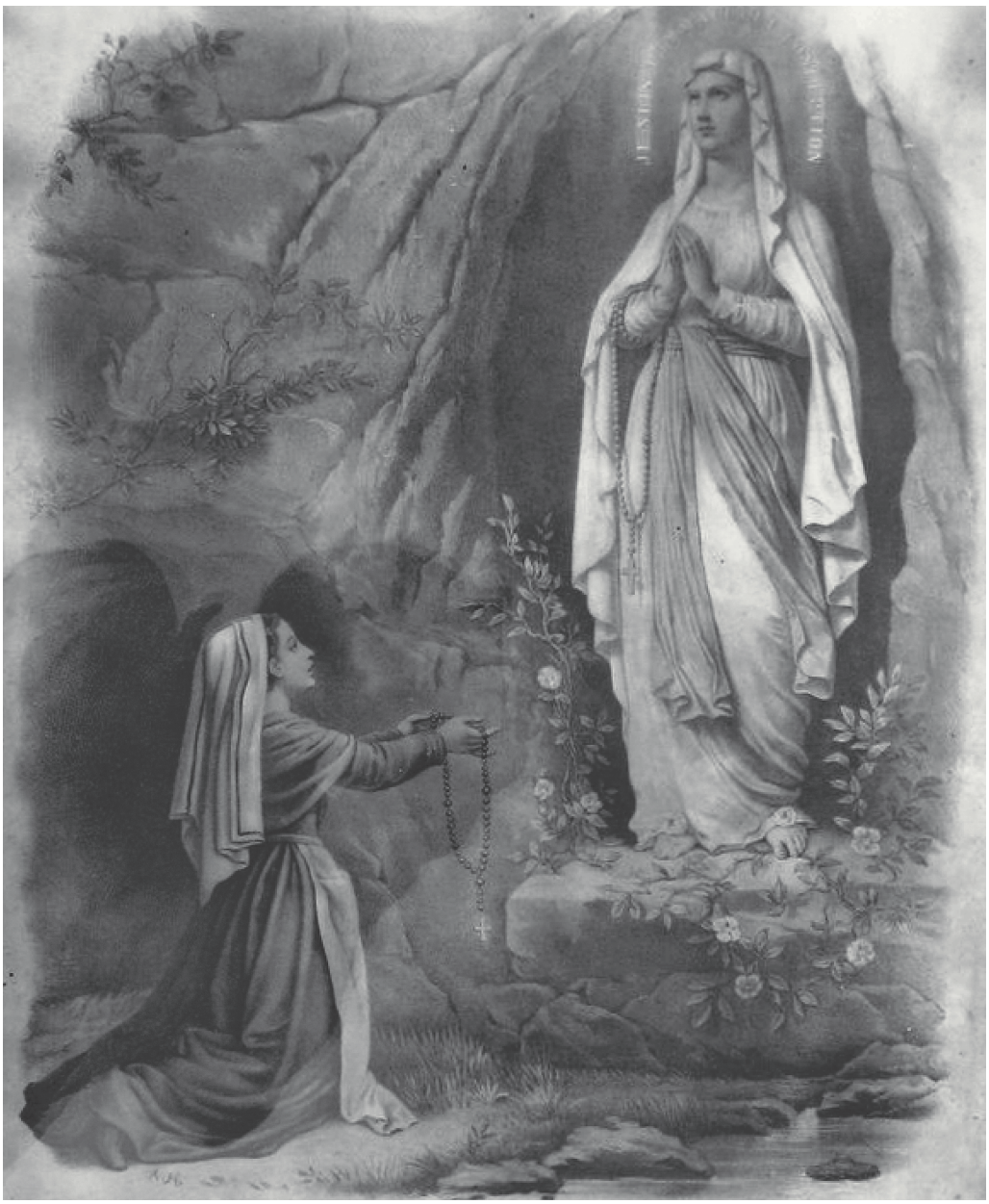

Lurdo Dievo Motina.
L. Turgis, Paryžius–Niujorkas.
XIX a. 8–9-asis deš.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Švč. Mergelės Marijos Nekaltas Prasidėjimas.
Vokietija. XIX a. paskutiniai dešimtmečiai (?).
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Švč. Mergelės Marijos Nekaltas Prasidėjimas.
F. Kasprzykiewicziaus litografija. Varšuva,
Lenkija. 1904 m.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

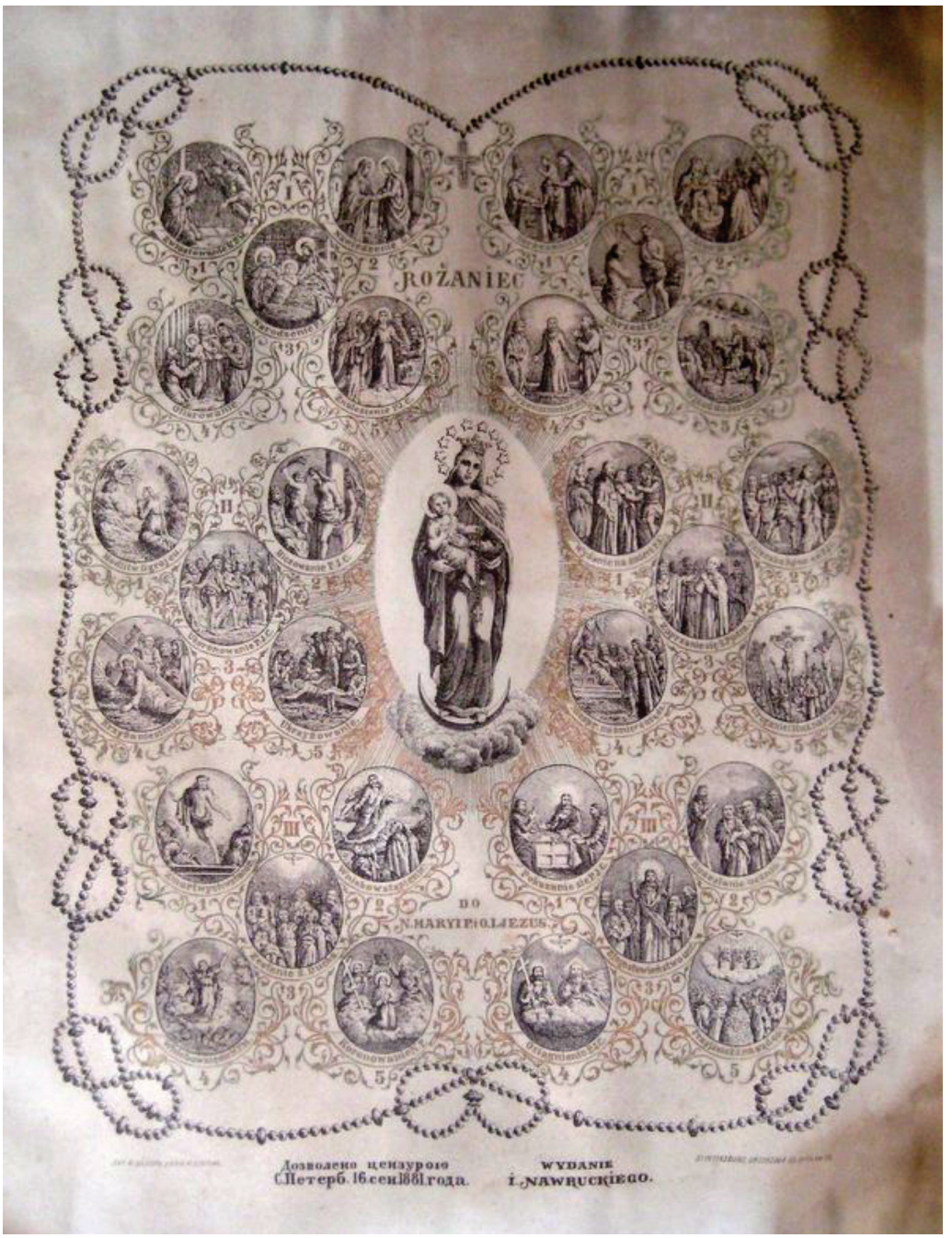

Rožinio Švč. Mergelė Marija.
Nawruckio leidykla, Sankt Peterburgas,
Rusijos imperija. 1881 m.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Pieta su pragaro vaizdu.
Vokietija. XIX a. paskutiniai
dešimtmečiai (?).
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Mergelė Marija – skaistumo pavyzdys.
L. Turgis, Paryžius, Prancūzija.
XIX a. 9–10-asis dešimtm.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Šv. Kazimieras.
Oehmigke & Riemschneider leidykla,
Noirupinas (vok. k. Neuruppin).
1860–1870 m.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Šv. Šeima.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Šv. Šeima.
O. Raugevičienės dirbtuvės (?).
XX a. pr.
Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Vyro gyvenimo etapai. Moters gyvenimo etapai (apačioje). E. G. May Söhne leidykla, Frankfurtas prie Maino, Vokietija. Apie 1900 m. Adomo Petrausko muziejus

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

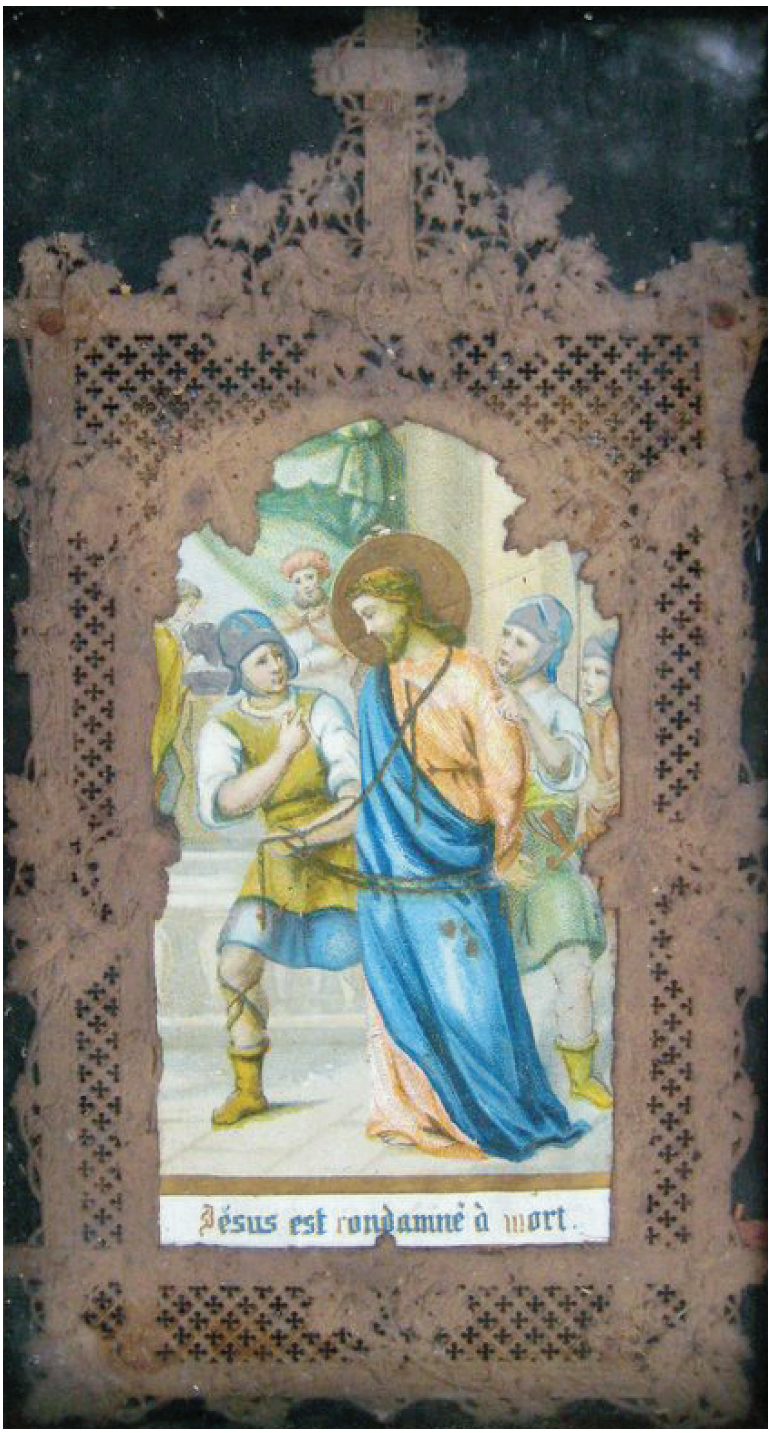

1-oji stotis. Jėzus nuteisiamas mirti.
Užrašas pranc. k.:
„Jésus est condamné à mort.“
Uoginių kapinių koplyčia

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

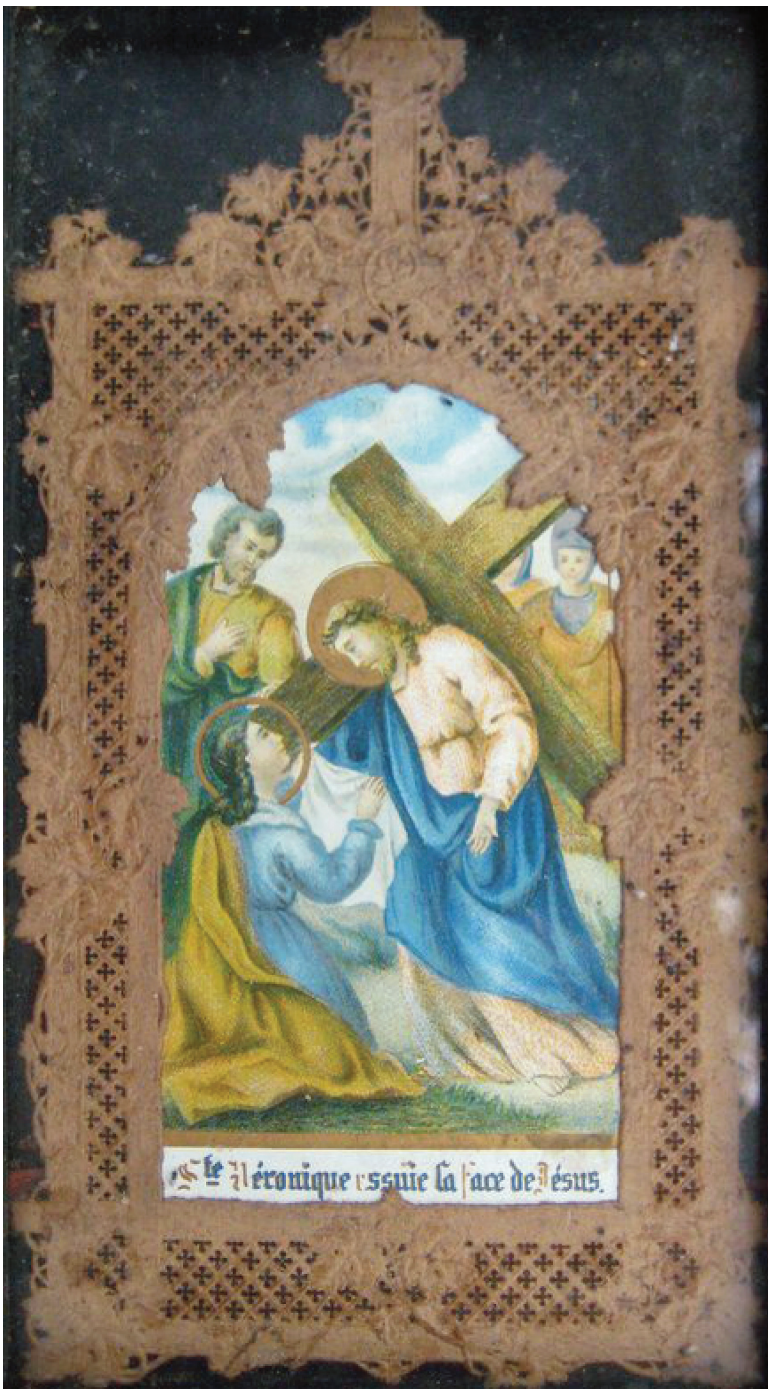

6-oji stotis. Veronika nušluosto Jėzui veidą.
Užrašas pranc. k.:
„Ste Véronique essuie la face de Jésus."
Uoginių kapinių koplyčia

© VšĮ „Versmės" leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

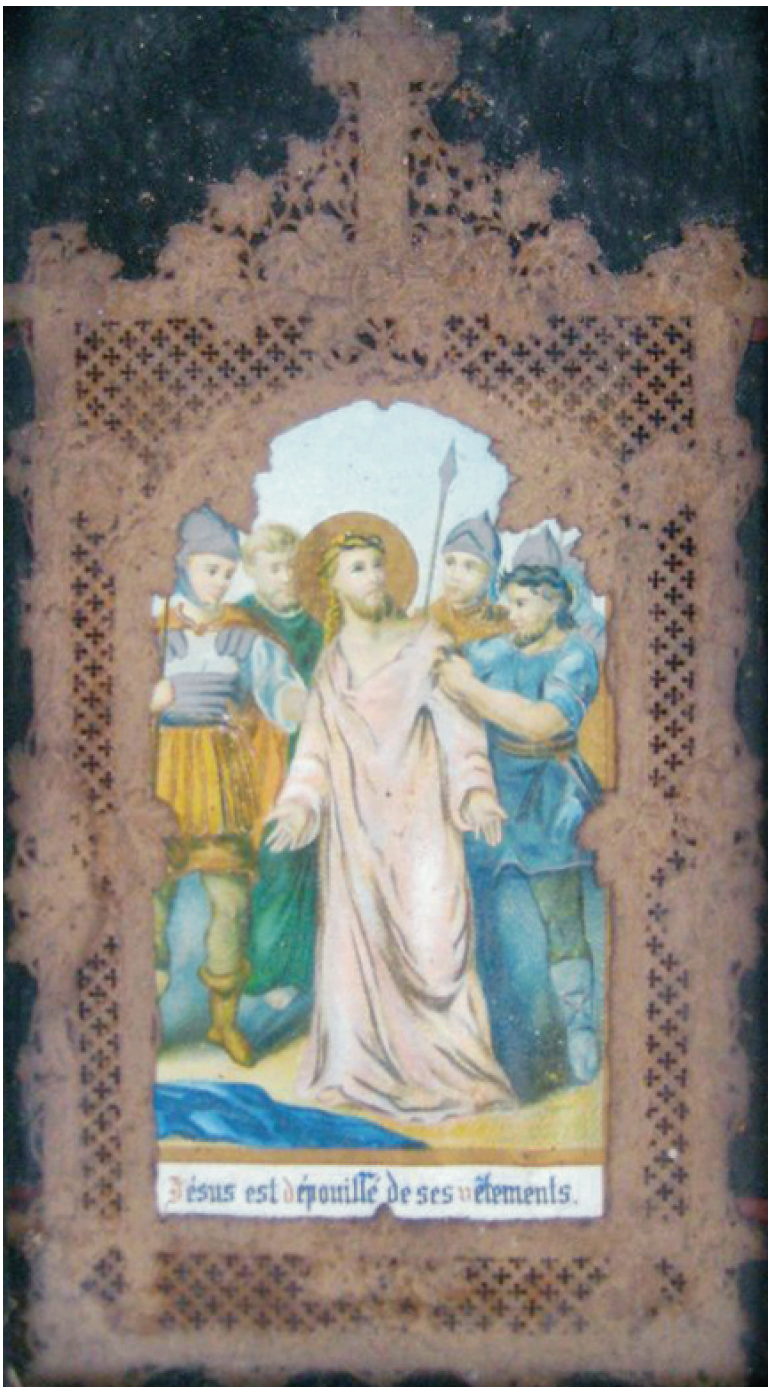

10-oji stotis. Jėzui nuplėšia drabužius.
Užrašas pranc. k.:
„Jésus est dépouillé de ses vêtements.“
Uoginių kapinių koplyčia.
2012 m. Ievos Bobinaitės nuotraukos

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.

Adomo Petrausko muziejaus klėtis (kairėje), kurioje saugomi masinės gamybos religiniai sieniniai paveikslėliai

Uoginių kaimo kapinių koplyčia, kurioje yra Kryžiaus kelio stotys. 2016 m. Aušros Jonušytės nuotraukos

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2016 12 29.